

Про національні особливості гуманістичного ідеалу

Корнієнко В. О. (ВНТУ, Вінниця)

Відомо, що поняття гуманізму, як суспільного явища, вперше з'явилося в епоху Відродження. Сама ідея гуманізму полягає в закріпленні норм людяності в суспільстві, вивільненні людини від рабського, залежного від чийогось чи якогось потойбічного впливу способу мислення. Отже, відповідно, одна із найважливіших характеристик гуманістичного ідеалу пов'язана із визнанням самоцінності людської Індивідуальності. Фундаментальне, моральне обґрунтування самоцінності особистості та принципу морального плюралізму саме по собі є аспектом гуманістичного ідеалу і веде до концепції заснованої на толерантності. Характеристика ця настільки істотна, що відмова від неї означала б відмову від самого гуманізму.

Інша важлива особливість гуманістичного ідеалу — це уявлення про те, що звільнити людину, зняти її залежність від зовнішніх сил, створити умови для її творчого самовизначення можна лише шляхом оволодіння оточенням, починаючи від природи, включаючи соціальний світ і закінчуючи тілом самої людини. Тобто, якщо свобода — це не просто свобода вибору з вже існуючих можливостей, а зняття залежності від того, що зовні примушує людину до тих чи інших дій, що диктує йому ці чи інші дії, поневолює її. Свобода як невід'ємна характеристика гуманістичного ідеалу мислиться не як оволодіння і контроль, а як установа рівноправних партнерських відносин з тим, що знаходиться поза людиною: із природними процесами, з іншою людиною, з цінностями іншої культури, із соціальними процесами тощо.

Ще одна особливість формування гуманістичного ідеалу пов'язана із тим, що сьогодні людство впритул підійшло до екологічної катастрофи.

Вживання людства, його подальший прогрес за умов взаємопов'язаного та цілісного світу, формування єдиної цивілізації на Землі вимагають безумовного визнання гуманістичних принципів. Особливості розвитку сучасного світу і його культури, виникнення глобальних проблем людства з граничною ясністю дають змогу людині усвідомити масштабність і вагомість такого об'єкта морального вибору, як ціннісна орієнтація, а отже, й спрямованість діяльності людини, в результаті якої наявність чи відсутність гуманістичного змісту цієї діяльності веде, відповідно до гармонії світу людини й світу природи, або, по суті, до відходження в небуття, тобто до знищення людством самого себе. Стан сучасного соціуму, економічна криза, міжнаціональні та духовні конфлікти, духовна деградація ускладнюють життєдіяльність особистості у цьому плані. Тому сьогодні виключно важливо продуктивно керувати і процесом формування її морально-ціннісних відносин, знаходити способи подолання труднощів суб'єктивного та об'єктивного порядку що заважають розвитку цих відносин.

За цих умов проблема гуманізації виховання в цілому, і гуманізації стосунків зокрема, стає виключно актуальною. У гуманістичному вихованні, зміні ставлення до окремої людини, зміні самої людини, підвищенні її відповідальності за майбутнє цивілізації закладено могутній антикризовий виховний потенціал. Національне відродження України, демократизація та гуманізація її суспільного життя, психологічна емансипація особистості актуалізують значення проблеми формування гуманістичного ідеалу підростаючих поколінь. Аналіз суспільної практики, історичного досвіду свідчить, що значення формування гуманістичного ідеалу у попередні роки припинувалося. Відбулася девальвація загальнолюдських цінностей, що завдало великої шкоди моральному стану нашого суспільства, негативно позначилося на процесі гуманістичного виховання в загальноосвітній школі.

Тому, значної вагомості в умовах розбудови Україною демократичної, правової держави набуває гуманістичне виховання. Сучасна дійсність вимагає людей, яким властиві самостійність думки, волелюбність, підприємливість, творча активність, людей з розвиненим почуттям власної гідності. Вони в своїх діях керуються гуманністю, визнання пріоритету якої в сучасних умовах детерміноване об'єктивними глобальними процесами, які відбуваються в соціальній та економічній сферах усього світу.

Гуманність є складовою конструктивного розв'язання проблем світової цивілізації, гарантом шанобливого ставлення до культурної спадщини всіх народів і націй, фактором подолання національних бар'єрів, конфліктів та антагонізмів між людьми. Гуманне ставлення до оточуючих — першооснова взаєморозуміння, умова найповнішого розкриття можливостей людини. У період переходу до ринкових відносин гуманність є умовою гармонізації особистих і суспільних інтересів, вона знімає напруженість у стосунках між людьми, спонукає до прояву милосердя і добротності. Проте життя та суспільна практика переконують у тому, що гуманність ще не зайняла належного місця в системі цінностей та відносин людей. Підростаючого покоління зростає схильність до конфліктів і різко знижується престиж знань. В студентському середовищі спостерігаються прояви крайнього індивідуалізму та егоїзму, агресивність. До цього ще додається невідповідність молодих людей до вступу в ринкові відносини. Соціальні реалії, що склалися нині вимагають нових досліджень щодо підходів до проблеми гуманістичного виховання особистості.

Отже, це зумовлено такими факторами: зміна людської свідомості в зв'язку з визнанням людини найвищою цінністю; практика гуманістичного виховання молоді характеризується суперечностями, спричиненими недоліками суспільного розвитку, негативними рисами поведінки дорослих; актуальність наукового розроблення та практичної апробації програми виховання гуманності засобами народознавства пов'язана з необхідністю врахування особливостей студентської молоді, спричинених соціально-психологічними характеристиками сучасної сім'ї, тенденціями до істотного відхилення в поведінці, втрати віри, байдужості до громадських справ і піклування про оточуючих.

Соціальна ситуація, пов'язана з розвитком Української державності, надає важливого значення новій філософії виховання, визначає виняткову роль у гуманістичному вихованні національних традицій, цінностей, ідеалів українського народу, зумовлених історичними, економічними умовами, відображаючи реальні відносини між людьми. Нова гуманістична філософія виховання ще недостатньо враховує основи народної педагогіки, яка сприяє збагаченню духовності молодій людині. Як видається, гуманність, як і інші моральні якості, не можна виховувати ізольовано, відірвано від загальних культурних надбань народу. Оскільки основою будь-якої культури є повага до особистості людини, а також моральні закони і принципи, то одне з головних завдань полягає у відродженні в свідомості людей правильного розуміння фундаментального поняття — «культура», у відновленні його первинного змісту.

Культура кожного народу, зокрема українського, включає окрім матеріальної, духовну: народну творчість, народну мораль, національні традиції, звичаї та обряди, народні знання про різні сфери життя. Головним завданням виховання на сьогоднішній день є всебічний і гармонійний розвиток особистості, підготовка підростаючих поколінь до життя в сучасних умовах. Поняття «особистість» характеризує суспільну суть людини і визначає сукупність вироблених у процесі життя соціальних властивостей в якостей. Особистістю є людина, яка має свою позицію в житті, до якої вона прийшла в результаті свідомої роботи. Глибина і багатство особистості передбачає глибину і багатство зв'язків зі світом, з іншими людьми, отже висування на перший план гуманістичних цінностей, установок, ідеалів. Ми визначаємо виховання як діяльність, що спрямована на гуманістичний розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості, що включає в себе потреби, інтереси, переконання, ціннісні орієнтації, установки, ідеали, риси характеру.

Основним підходом до виховання гуманістичних цінностей повинні стати: інтерналізація соціальних цінностей (Т. Парсонс), розвиток моральної свідомості (Л. Колберг), аналітичний підхід, роз'яснення цінностей. Гуманістичні цінності, які постають орієнтирами для людської свідомості, і, насамперед, вища з-поміж них цінність — ідеал Добра, належить до тієї категорії цінностей, які надають смислу існування самої людини, що в сучасній літературі інколи називають «вічними», або «культурними», або «смісложиттєвими», або ж просто «самоцінностями», оскільки щодо людського суб'єкта вони є чимось самостійним, самодостатнім і, отже, таким, що принципово вимагає морального ставлення до себе. Їхній смисл не вичерпується кінцевими потребами не лише, а й будь-якою суспільною або культурною формацією чи навіть людства в цілому. Обираючи подібні цінності і вільно присвячуючи їм свої вчинки, людина утверджує тим самим ставлення до норм і принципів моралі, духовну гідність і дієвість своїх мотивів, цілісність своєї моральної свідомості загалом.

Протягом усього історичного шляху свого розвитку українське суспільство поліпшувало, відпрацьовувало кращі методичні схеми

підготовки молоді до життя. Не становлять винятку в глибинних пластах цього явища і такі народні, своєрідно самобутні, традиції та звичаї, що стверджують між людьми добро, красу, любов, справедливість, милосердя, совісність і кладуться в основу етнізованих процесів соціалізації особистості як визначальні морально-ціннісні орієнтири в усьому світі.

Цілком логічним є те, що виховання гуманності молодого покоління відбувається ефективніше в тому разі, якщо в процесі її здійснення активно використовуються українські національні традиції поваги, турботи та милосердя, свята народного календаря, звичаї та обряди, які включають студентів у гуманні стосунки з людьми; якщо народознавча діяльність наповнена різноманітними соціально корисними, благочинними, самодіяльно творчими справами; якщо молоді надається право вільно обирати таку діяльність та форму її організації, яка для них є найбільш прийнятною.

Отже, по-перше, формування гуманістичного ідеалу, як багатогранний у своїх проявах феномен, має складну структуру, яка співвідноситься з основними структурними компонентами особистості; опора на цей базисний фундамент підвищує соціально-виховний потенціал, якщо ці структури у процесі формування гуманності є взаємопов'язаними та взаємодіючими.

По-друге, виховання гуманності у молодого покоління досягає ефективності на основі розвитку в нього інтересу до українських національних традицій, їхнього відродження, насичення діяльності моральним змістом; завдяки розвитку та стимулюванню потреби в ставленні до людини як до вищої життєвої цінності.

По-третє, формування гуманістичного ідеалу стає можливим внаслідок оптимального вибору та інтеграції іноваційних методів і форм, які стимулюють реалізацію на практиці гуманістичних цінностей українських традицій, звичаїв, свят народного календаря, а також суб'єктивно-суб'єктивної взаємодії викладача та студента на основі діалогу та поліфонії мислення.

Література

- 1 Корнієнко В. Республіка, яку ми обираємо: ідеальна політика, чи політичний ідеал? // Віче.— 2000. — №10.
2. Франк С. Л. Крушение кумиров. — М., 1990.
3. Иваницкая Е. Не соблазняйте нас идеалом // Знамя. — 1991. — № 2.
4. Американская социология: Перспективы. Проблемы. Методы / Под ред. Т. Парсонса. — М.: Прогресс, 1972.